

In 1878 bracht de Sociaal-Democratische Vereeniging in Amsterdam vakverenigingen en politiek samen. Al waren een solide organisatie en consistent democratisch beleid soms nog ver te zoeken, de eerste sociaal-democratische organisatie in Nederland was een feit.

AUTEUR Anne Petterson

Verder lezen
Dennis Bos, *Waarachtige volksvrienden. De vroege socialistische beweging in Amsterdam, 1848-1894* (Amsterdam 2001).

Jacques J. Giele, *‘Willem Ansing en de oprichting van de sdv’, Jaarboek voor de geschiedenis van socialisme en arbeidersbeweging in Nederland 1976* (Nijmegen 1976) 180-199.

W.H. Vliegen, *De dageraad der volksbevrijding. Schetsen en taferelen uit de socialistische beweging in Nederland deel I* (Amsterdam 1905).

Socialisme en democratie verenigd

Op 7 juli 1878 werd in Amsterdam een nieuw politiek orgaan voor werklieden opgericht, de Sociaal-Democratische Vereeniging. Een kleine groep arbeiders voelde zich al langer niet thuis in het liberale Algemeen Nederlandsch Werkliedenverbond (ANWV). Deze socialisten richtten een Gemengde

Vereeniging op. Ook niet-arbeiders konden lid worden. Omdat het niet zuiver een arbeidersvereniging was, hield de Gemengde Vereeniging zich bezig met meer dan alleen vakbelangen. Met eisen als algemeen kies- en stemrecht, een kortere arbeidsdag en de oprichting van productiecoöperaties werd ze voor de ANWV te politiek. Het Centraal Bestuur van het ANWV weigerde dan ook de Gemengde Vereeniging als afdeling te erkennen. De arbeiders namen het Duitse partijprogramma van Gotha over en besloten voortaan als sociaal-democratische vereniging (SDV) in de openbaarheid te treden.

Het programma van Gotha was niet de enige buitenlandse invloed op de SDV. De oprichting van de Vlaamse Socialistische Arbeiders-Partij in mei 1877 was voor de Nederlandse arbeiders een belangrijk voorbeeld. Verdere stimulans kwam van de Duitse socialisten die in Amsterdam verbleven. Naast Duitse gastarbeiders met een socialistische achtergrond, voegden zich hier eind 1878 politieke vluchtelingen bij. Deze groep werd bedreigd door het voor socialisten onvriendelijke klimaat onder kanselier Otto von Bismarck. De Duitsers verspreidden in Amsterdam met hun brochures hun parlementaire gedachtegoed. Het Duitse ‘wetenschappelijke’ socialisme was onder de Amsterdamse arbeiders nog niet wijd verspreid. Op de soms wanordelijke vergaderingen van de SDV wisselden discussies over de invoering van algemeen kies- en stemrecht, het nut van coöperaties en de voorbereiding van een gewelddadige revolutie elkaar af. Deze discussies waren echter de aanzet tot een

meer georganiseerde sociaal-democratische beweging waarin het partijprogramma en de kiesrechtstrijd centraal stonden. Ook werd het vooruitstrevende voorstel gedaan om aan het programma van Gotha een eigen artikel over vrouwenkiesrecht toe te voegen. Molenaarsknecht en petroleumventer Klaas Ris was een van de kleurrijkste figuren binnen de SDV. Hij schreef speelse brochures, klaagde bij koning Willem III over de Amsterdamse burgemeester en maakte zich hard voor het behoud van de Amsterdamse kermis. Zijn getuigenis in 1887 voor de Parlementaire Enquêtecommissie over de werkomstandigheden in fabrieken en werkplaatsen droeg bij aan een bredere bewustwording van de problematische situatie van de arbeiders in Nederland. De conclusies uit dit rapport resulteerden in onder andere de Arbeidswet van 1890. De contacten van kleermaker Hendrik Gerhard met sociaal-democraten in het buitenland zorgden voor een breder perspectief op het socialisme. Net als Ris werd Gerhard vanuit de Eerste Internationale en vrijdenkersvereniging ‘De Dageraad’ actief binnen de socialistische beweging. Daar pleitte hij voor geleidelijke invoering van het algemeen stemrecht, zonder het gebruik van geweld. Een volksvertegenwoordiging behoorde volgens Gerhard ook daadwerkelijk *het volk* te vertegenwoordigen, niet slechts de grondeigenaren en ‘kapitalisten’. Via organisaties als het Comité voor Algemeen Stemrecht zocht hij als vroege sociaal-democraat aansluiting bij de gemeentelijke en nationale politiek. Volgens SDAP-voorman Willem Vliegen was de oprichting van de SDV het begin van de sociaal-democratische beweging in Nederland. Hiermee claimde de geschiedschrijver van de SDAP op slimme wijze de voorliggende geschiedenis. Als informele ‘vriendenclub’ twijfelde de vereniging echter nog tussen revolutie en democratische hervormingen. De sociaal-democraten zochten met de SDV voorzichtig hun weg naar het publieke domein en waren volgens Vliegen dan ook nog ‘predikers in de woestijn’.